

Na začetku leta 1911 je uspelo Jakopiču, da je Groharju preskrbel štipendijo Kranjskega deželnega odbora za študijsko potovanje v Italijo. Ko je Grohar to zvedel ni mogel verjeti. Bil pa je preslab za potovanje in je na Jakopičev nasvet vstopil v bolnišnico. Od tam — je na hrbtno stran propagandnega letaka »Kako se ubranimo jetike« — pisal prijatelju:

»Dragi!

Sem v bolnišnici interni oddelek na dvorišču desno — drugo nadstropje. Prinesi mi kaj za brati.

Srčen pozdrav
Grohar.«⁶⁷

To je njegovo zadnje sporočilo. Umrl je po treh tednih bivanja v bolnišnici — 19. aprila 1911.

⁶⁷ Zadnje, nedatirano pismo v Jakopičevi zapuščini.

Lilijana

Ladislav Lesar

(Odlomek)

Zgodilo se je nepričakovano. Ležal sem v dnu samotne reke, Lilijana pa je prihajala z nasprotne strani po rečnem produ v plavih kavbojkah in z razkuštranimi lasmi. Šla je kakor privid po samotni globeli. Dolina se je proti severu ožila v strm kanjon, na jugu pa se je širila v lijakast umirjen svet, poraščen z gozdovi in domačijami. Če si se povzpел po strmem kolovozu na razvaline starega gradu, ki se je pletel v nebo, kakor čudna prikazen, si obstrmel nad nenavadno lepoto, ki jo je nudil razgled preko doline.

Ležal sem na dnu reke na plitvini, oslepljen od sonca in tišine. Hotel sem imeti nekaj od teh dni. Po vsem, kar sem preživel zadnje tedne, je bilo to življenje čudovito odkritje, odmaknjeno od sveta in pomembno samo zame. Predajal sem se brezskrbnemu sanjarjenju. Iskanju zlatih biserov v rečnem produ (tako sem si domišljjal in počutil sem se prav prijetno) ter potepanju ob rečnem bregu, ki je bil ponekod obdan s strmimi pečinami in s prijetnimi majhnimi jasami in ogradami samotnih domačij.

V hipu, ko sem si vtepal v zavest nepričakovano srečanje, sem bil še čisto miren, kaj se je dogajalo potem, ne vem več. Zašel sem v nek irealen, podzavesten svet, kjer se resničnost združi s sanjami.

Spomnil sem se svojega otroštva. Takrat je bila vojna. Stanovali smo v majhni leseni bajti na koncu vasi in mama se je zmerom bala, da bodo prišli vojaki in nas postrelili. Skrivali smo se po raznih luknjah po okoliških gozdovih. Ded pa ni hotel nikamor. »Pustite me!« je robantil, če so mu prigovarjali, da bi se umaknil iz bajte. Sedel je tam kot svečenik; pletel košare in vezal lonce, dokler ni nekega dne od starosti umrl. Ob dedovi smrti sem bil kakor iz uma... Rad sem imel tega starca z velikimi brki, ki je prepotoval polovico sveta in znal toliko pravljič kakor nihče na svetu. Na pogreb nisem smel, ker nisem imel hlač. Splazil sem se za živo mejo ob bajti in škilil skozi grmovje za pogrebci, ki so nesli mojega deda v rjavi krsti na pokopališče.

Z Lilijano sva sedela na visoki skali sredi reke. Daleč pred nama je šumel jez. Visoko ob robu soteske sta nad kamnito gmoto poletavala jastreba. Ko sem končal zgodbo o dedu, je prišla z obrazom do mojih oči. Brez besed sva šla za tokom vode in zdelo se mi je, da neseva dedu pozdrav. Videl sem ga kako naju blagoslavlja. Kako se mu širi nasmeh in polnijo oči s svetlobo. »Tudi jaz imam dedov grob,« je rekla Lilijana, — »najdražje mesto, kamor se vračam v najtežjih trenutkih svojega življenja. Povedala bom dedu, da sem našla velikega prijatelja.« Sklonjena nad reko sva gledala v vodi svoja obraza, ki sta se čudno širila in ožila. Za trenutek je prišel oblak in zakril najini podobi.

Dolgo sva brodira po reki. V močnih brzicah sva si pomagala tako, da sva se držala za roke, s prostima rokama pa sva se oprijemala skal, ki so vsepovsod rasle iz vode.

»Iščiva bisere!« je rekla Lilijana v hipu, ko sem ji hotel povedati zamisel o bisernih. Zdelo se mi je povsem normalno, da se je spomnila na bisere, saj kaj drugega nisva imela početi. Zrak je gorel od vročine. Kot iskalca biserov pa se bova potapljala, grebla po rečnem dnu in nosila na obalo pisano kamenje.

Obšel me je nenavaden ponos, da bom kot izkušen iskalec biserov učil Lilijano te umetnosti. »Najprej kar je potrebno,« sem govoril bolj zase — »moraš biti prepričan v svoje zmožnosti in v to, da biseri so. Potem moraš iskati. Lahko počenjaš te reči iz navadnega dolgčasa — to ni tako pomembno. V najinem primeru iščeva, ker potrebujeva bisere.«

Imel sem občutek, da je pred mano širo morje. S posadko zaraščenih mož sem se bližal Koralnim otokom, kjer bomo iskali resnične bisere. Vrnil se bom. Prepričan sem, da se bom vrnil. Lilijana bo stala v pristaniškem zalivu in jaz ji bom nasul biserov v dlani.

»Lahko te razočaram,« sem rekel in se prestrašil lastnih misli, ki so se kakor siva gmota zažirale v mojo zavest. »Kako to misliš?« je rekla presenečena nad nenavadnim tonom mojih besed. »Mislim,« sem počasi povzel, »saj veš, kako je v življenju. Nikoli ne vemo, kdaj koga razočaramo.« Čutil sem, da se mi izmika čudovita prispodoba lepote. Še več: vedel sem da bo poletje z Lilijano kratkotrajno, a nisem imel moči, da bi uravnal tok notranjih nasprotij, ki so se pričela porajati v meni s silovito naglico.

Prišla je z dlanmi do mojega čela. Počasi je šla s prsti preko obraza in vratu; čutil sem kako ji drhtijo dlani, oči pa je imela vlažne od bolečine.

Ležala sva na majhni jasi ob reki. Cvrčanje murnov je prihajalo z vseh strani in se spajalo z vročičnim popoldnevom. Poiskal sem njene oči... Dolgo sem gledal v sinjo modrino njenega neba... in zdelo se mi je, da je resnično nebo. Da je reka. Da je šumenje jezua v dolini in šum gozdov na preseki. Spomnil sem se svojega otroštva, pobeglih, neplodnih let, ki sem jih preživiljal v mestu, norega pehanja za užitki in denarjem in vedel sem, da je to največ, kar morem doživeti v življenju, da je to lepota neprecenljive vrednosti.

Hotel sem biti prisoten v tem prerajanju samega sebe. Predstavljal sem si, da hodiva po pustem svetu brez vode. Da sva predana na nemilost kruti resničnosti, kjer bova umrla. Mučil sem se s temi mislimi, pa nisem hotel, da bi bilo tako, nisem hotel povedati, da trpim, čeprav je opazila v mojih očeh zbežanost in dvom.

»Nikoli me ne moreš razočarati,« je rekla s tihim glasom. »Dnevi, ki jih preživljam s teboj so najlepši v mojem življenju. Nikoli mi ne more nihče vzeti teh spominov, te svobode...« Vedel sem, da govori resnico. Morda sem si želel, da bi bila resnica in nisem dopustil niti delčka možnosti, da bi bilo drugače.

Še zmerom sva bila v travi sredi majhne jase, ob vzhodni strmege pobočja. Popoldan se je nagibal proti večeru. Daleč za hribi se je slišalo zamolklo grmenje, kakor bi se podiral svet. Gledala sva v strmem hribu starca, ki je nesel butaro drv k samotni kolibi in si zaželela, da bi imela tudi midva tako bajto, odmaknjeno od sveta, postlano s kožami divjih živali.

»Tudi zemljo bi morala imeti.« Poiskala je med travo grudo prsti. Prijel sem jo za roko in jo približal ustnicam. Vzel sem kepo izsušene zemlje in jo zalučal v reko. Potem sva ležala v travi prežeta drug z drugim, polna lepih misli.

* * *

Starčeva bajta je bila vsajena v strmem pobočju ob reki. Z jugovzhodne strani jo je pred plazovi, ki so drseli v kanjon varoval gozd, ki se je raztezal vse do vrha dober kilometer do prvih naselij, ki so bila raztresena po pristavi.

S severa je po ozki soteski neprestano vlekel veter. Včasih komaj slišno, včasih pa se je razdivjal v pravcati vihar. S te strani je bila bajta nezavarovana. Že leta so rovarili viharji in vetrovi v njeno leseno okostje. Bila je črnkasto siva, izlizana od vetrov, sonca in dežja.

Bil je večer. Temne sence so polnile dolino; le včasih se je zaiskril val kakor Pliskavica in se pogreznil v samotno odtujeno šumenje reke.

Starec je sede tesal majhne, češnjeve deščice, katere je prejšnji dan našagal in razklal (tako je že leta odkar tu živi, prekrival svojo bajto). Bil je visok, plečat, nekoliko upognjen, kakor vsi starci v teh krajih. Raztrgane cunje na njem so dajale videz neurejenega in težkega življenja.

Stal sem za bajto v temi in ga gledal kako je v umirajoči svetlobi vstajal, se počasi razgledoval po dolini in gorskih grebenih. Videl sem otožno, medlo luč v njegovih očeh. Dolgo je stal tako — visok in vzravn. Reka je šumela in zamirala v skalnih pečinah daleč od bajte.

Imel sem občutek, da je starec bog...

Tako stoji nepremično, kot soha; pred njim pa se spreminja dolina. Kakor da se skladi ogromnih skal širijo. Da reka hrumi in raste z vse večjo silo. Zadaj iznad gorskih gmot se je prikradla bleda mesečeva svetloba in se razlila preko doline. Jez se je lesketal, kakor srebrnkast pas. Le starec je bil še zmerom nepremičen, kakor da nekoga čaka.

Nisem ga hotel motiti. Vetrovna noč je bila topla. Stisnil sem se ob skladovnico drv in čakal, da se odpravi v bajto. Potem bom potrkal in ga prosil za prenočišče.

* * *

Sedel sem ob starčevih nogah na pogradu. Plamen oljenke je pojema in s čudnimi sencami polnil zakajeni prostor. Starec je neprestano pokašljeval.

»Že petindvajset let živim tukaj,« je rekel; »si lahko mislite koliko je to. Prej pa sem bil marsikaj.« Dvignil se je z ležišča, da sem videl zaraščeni obraz. Povabil me je naj sedem bliže. »Nikar se ne bojte, kar stisnila se bova, če vam je prav; drugega ležišča nimam.« Previdno sem se umaknil njegovim rokam in sedel kraj majhne pečice na grčev panj. Kašljal je in pljuval skozi okno. Pljunki na okenskih križih so se kakor veliki pajki spuščali na tla.

»Bolni ste oče,« sem rekel. »V bolnišnico bi morali.« Brundal je kakor medved, vrtil med prsti neko zelišče in ga žvečil. »Ne, osemdeset jih imam pa nisem videl dohtarja. Najboljše zdravilo je zrak pa tole.« Z roko je pokazal proti majhni pečici, kjer se je sušilo polno zelišč.

Pod bajto na jezu je šumela zlovešča reka, kakor da hoče odnesti ogromen kamnit masiv, ki je rasel nad njo. Duh po vodi in senu, ki ga je prinašal

veter, se je izgubljal v zatohlem, smrdljivem prostoru. Starec se je razživel. Brisal otekle veke z umaznim robcem, pogrkoval in pljuval skozi okno.

Postalo me je strah. Zmerom sem se bal starcev. Nekoč sem slišal čudno zgodbo o starcu, ki je napol hrom in slep živel sam v neki bajti. Zaradi zločina — ubil je mater in hčer — je presedel dolga leta v ječi, potem pa lovil po okoliških krajih mačke in pse in jih obešal na drevesa. Če se mu je kdo približal, se je skrtil in ga napadel s kamenjem. Nekega dne so ga našli pastirji obešenega — poleg njega pa je visel velik, črn pes.

* * *

Jutro v dolini je bilo sveže. Starec je odpahnil nekakšna vrata, zbita iz brun in val svetlobe je preplaval luknjo. Čist poletni zrak, nekoliko vlažen, mi je širil nosnice in prsi. Stal sem pred bajto bos in gol. Spodaj je šumela reka. Prosojne meglice so izgorevale v sončni pripeki. Stekel sem do brega in se vrgel v valove pod jezom.

Spet sem bil zapreden v nevidne niti negotovosti...

»Popoldne pride Lilijana!«

To resnico sem čutil, nosil sem jo, kakor prebujenje. Nisem hotel misliti na popoldne. Zmerom je dovolj priložnosti, da uredim te stvari — sem si rekel. V majhnem zalivu ob reki je bil izvir. Napil sem se čiste studenčnice. Odvezal od brega prepereli čoln in odveslal.

* * *

Starec se je zapredel v puščobnost in zvečil tobak. Pripravljalo se je k nevihti. Strele so švigale nad dolino in se lomile v skalnih pečinah. Zamolklo grmenje je od časa do časa napolnilo kanjon in streslo bajto. Reka se je v krčih penila in butala ob breg.

»Če jo dobi nevihta,« sem pomislil in se pognal iz bajte proti jezu. Naletovale so prve kaplje dežja.

Z Lilijano sva ostala v čolnu, s katerim se je pripeljala z nasprotni strani. Dolina je besnela v nalivu dežja. Stala sva v čolnu na viharni reki in si zaželela boja z divjim viharjem. »Življenje je zanimivo samo dokler se z njim boriš,« je rekla. »Hočem, da se do smrti boriva!« Premočena sva prišla k starcu, ki je v skrbeh za naju stal pred bajto in klical v noč.

* * *

Drugi dan sva s starcem priredila majhno slovesnost. Uredila sva bajto, jaz pa sem spletel iz gozdne lipice precejšnjo kito in napravil venec. »Krona iz zelenja,« sem rekel. Starec je hudomušno mežikal. Pripravljal je čaj in pripovedoval kako se je kot avstrijski vojak boril proti Srbom:

»Saj nisi vedel proti komu se boriš. Vse je bilo zmešano. Mi Slovenci iz našega regimenta smo se uprli, pa bi nas kmalu postrelili kakor pse. Ker sem širil protivojno propagando, sem bil premeščen na fronto, v samo srbsko gnezdo. Po zavzetju neke vasi pride k meni kaplar našega oddelka, visok Avstrijec. Stojim pred njim kot ukopan. On pa grebe s palico po pesku in riše nekakšna drevesa. Potem se zadere: 'Vidiš to, a — dezertter — hočeš, da te obesimo!' In bilo bi po meni, da se ni zame zavzel neki častnik.

Gremo nekega dne v izvidnico,« nadaljuje starec, ki ni mogel pozabiti svojih spominov; »pa ti naletimo na babo. Otrok veka ob njenih prsih, ona pa nas roti: 'Pustite me pri življenju — jaz sem nedolžna! Usmilite se otroka!' Spogledamo se in gremo. Neki vojak ji je vrgel celo svojo malico. Komaj smo ji obrnili hrbet se baba dvigne in ustrelj v našega kaplarja. Kaplar pade, baba pa gleda v nas kakor podivjana in se oklepa otroka.

,Na, hudič! Ne boš več,' zakolne moj prijatelj in jo ustrelj.«

Starec pripoveduje. Čutim, kako se mu upira. Najraje bi pozabil vse te reči. V usta tlači neko zelišče in pokašljeje. Molk v bajti postaja mučen. Hočem nekaj reči, pa nimam glasu. Želim si, da bi prišla Lilijana. Tudi starec si je najbrž želi.

* * *

Po sinočnji nevihti je dan umit in svež. Trava ob bajti je ozelenela, da je videti ves breg do gozda, kakor zelen slap.

»Danes bova ribarila,« pravi starec. »Včasih ulovim kakšno ribo v sak.

Spomnil sem se, kako sem kot otrok lovil v vaškem potoku. Hotel sem povedati starcu, pa se mi ni zdelo vredno. Njegov način lova se mi je zdel uspešnejši. Kako se lahko v trenutku vse izpremeni, sem pomislil. Starec je omenil lov in že sem s svojimi vrstniki iz otroških let. Spominjam se, kako pečemo na ražnju postrvi, zraven pa grizemo trd kruh in čebulo.

Potrebno je, da se nekaj prelomi. Vsak dan mora biti nov začetek. Vsak trenutek... le tako ima življenje svoj smisel.

Najbrž nisem sposoben, da bi razmišljal o teh rečeh. Zunaj je sonce. Toplo avgustovsko sonce — in reka — in breg ob reki in pot. Tiha, zelena, skoraj nevidna, po njej bo prišla Lilijana.

* * *

Ležim v travi in mislim na smrt. Želim si, da bi prišla Lilijana, v resnici pa mislim na smrt. Čisto miren sem. Ujamem žuželko in jo nataknem na trn. Gledam jo, kako umira, kako se z vsemi močmi poskuša osvoboditi mučilnice. Reka je ob zavoju doline tiha in široka kot jezero. Vse je tako tiho. Še dihati

me je strah. Le žuželka brenči na trnu in pleše kakor vreteno. Tudi moje prednike so natikali na kol. Zmerom koga nataknejo. Razmišljam o vzroku pobijanja pa ne morem doumeti zakaj vse to. Postane me sram sadističnega izživljanja. Vseeno je kdo je na kolu — žuželka ali človek. Samemu sebi se zastudim. Zmečkam žuželko in si obrišem krvave prste v travo.

Starec drži v dlaneh kito zelenja in ga nerodno natika Lilijani na glavo. Pred trenutkom je planila v bajto, divja kakor žrebe; zdaj pa stoji pred starcem v svečani tišini in si ne upa niti dihati. Starčevi prsti so okorni, a le nekako uredi stvar. Potem se vzravna in slovesno reče: »No, zdaj si kraljica najlepše doline.« Starčev glas je slovesen. Tudi bajta se mi zdi slovesna. Dolina je ožarjena od zahajajočega sonca. Lilijana stoji pred nama v kiti zelenja, podobna gozdni vili. V očeh se ji nabirajo solze. Ne ve kako bi se zahvalila... Brez besed se srečava s pogledi. Dolgo molčiva. Veter je zelo tih. Daleč, onkraj grebenov izven doline, je svet najine bodočnosti. Neslišno se pogovarjava o domu, otrocih in delu, ki naju čaka. Noč je že. Starec je od utrujenosti zaspal. Sprehajava se ob reki, mimo slapov in še naprej. Topla poletna noč je. Ničesar ne pričakujeva. Vse je tako razumljivo in resnično...

Še pred nekaj dnevi sem bil popolnoma drugačen. Zdaj pa je vse spremenjeno, nerazumljivo. Novo.

Nenadoma sem zagledal pred sabo vse svoje življenje. Tisoč trenutkov, ki sem jih preživljal, se je zvrstilo pred menoj kakor na filmskem platnu.

Stojim in gledam. Nema procesija obrazov. Sončnih zahodov in vsega... Čutim, kako se v meni vrstijo letni časi z vsemi značilnostmi, ki so jim dajala pomen.

»Kako je pravzaprav s to rečjo?« sem pomislil. »Rekel si, da je srečanje z Lilijano največ, kar moreš doživeti. In to si rekel že neštetokrat pred tem srečanjem in zmerom si verjel. In če verjameš... Potem je kljub vsemu vendarle res.

»Tako je! Zmerom je res,« sem pritrdil, »zmerom, kadar čutiš samega sebe v neki stvari.«

Kakor dalen odmev prihajajo misli od kamnitih sten v ozki soteski. Dolina je nenavdno čista in sveža. Ležim v travi daleč od vsega; kakor prikazen prihaja v odmevu daljnih spominov tudi včerajšnji dan. Včerajšnji dan... dan... dan...

»Da da, tako je, saj je včeraj kronal starec Lilijano za kraljico najlepše doline. In jaz sem bil prisoten. Zdaj pa se mi zdi vse tako daleč. Tako zelo daleč, kakor tisti sončni jesenski večer, ko sem čakal, da mi bo mama kupila prve barvice.

Stal sem na oglu bajte in čakal, kdaj bo prišla mama iz mesta. Še nikoli nisem videl barvic; samo čutil sem, da morajo biti nenavadno lepe. V mislih sem si predstavljal, kako bom potegnil z barvico po papirju in bela preproga se bo spremenila v travo, rožo, sonce, luno, njivo, psa — v vse, kar bom hotel. In hotel sem veliko. Hotel sem naslikati ves svet; s tisoč barvami, šumenjem gozda in ptičjim petjem.

Tisti jesenski dan mi je prišel v vsej svoji prešerni otožnosti pred oči. In kakor da je iz tistega dneva, iz tiste davne sreče zrastle celotna slika mojega življenja.

In če bi takrat dobil barvice? Ali bi še imel željo po slikanju? Morda bi zdaj drugače živel? Morda bi narisal svoje podobe na pomečkan škrnicelj in bi potem pozabil na vse.

Tako pa je v meni ostalo še tisoč neizpolnjenih želja. Tisoč barvnih odtenkov, čeprav nisem nikoli pozneje ničesar naslikal.

Prevzel me je čuden nemir. Pozno poletje in nepopisna osamljenost, ki se me je začela pollaščati... Vse... Dušil sem se v začaranem krogu, in kakor utopljenec sem se poskušal rešiti, dihati.

Dolina je bila nenavadno tiha. Občutil sem neizmerno praznino in žalost. Vse, kar sem zaznal s svojimi čustvi, je bil odtujen mrmrajoč veter visoko nad robom soteske.

Hotel sem ven, ven iz te začarane doline. »Lilijane ne bo več,« sem zamrmral. »Nikoli več!« »In če pride? — Ne, nikoli več, če tudi pride.«

Šel sem po zarasli poti ob reki, ob meni pa je šla Lilijana. Kakor takrat, kakor prvič je bila tudi sedaj v plavih kavbojkah. Lasje so ji padali čez oči in ramena.

»Zakaj si tako tih?« je rekla. »Me nimaš več rad?«

»To poletje je tako čudno,« sem rekel in brcnil v kamen, da se mi je podedila izza nohtov kri. »Ničesar več ne razumem.«

Začutil sem, da je prišel konec; tisti neizpodbitni, resnični konec, pa nisem imel moči, da bi se ustavil in ji povedal resnico.

Drugi dan sem hotel obiskati starca. Hotel sem do kmetije ob zavoju reke, pa se nisem ganil vse do noči iz svojega brloga v majhni, zapuščeni kolibi, kjer sem prebival že nekaj dni.

Zakuril sem v razmajanem štedilniku in pristavil krompir, ki mi ga je prinesla Lilijana.

Hotel sem biti sam. Zunaj je bil topel poletni večer. Dolina je ležala kakor ogromna ladja in v tej ladji sem živel jaz. Nenadoma se mi je zazdelo, da upravljam mehanizem ogromne pošasti, Pritisnil sem na vzvod in že sem se pomikal proti daljni zvezdi na neskončnem nebu. Od vseh strani so prihajale luči. Sto in sto luč in v sredini je na visokem, črnem jamboru visela luna. Stal sem na palubi ogromne ladje in plul proti zvezdi. Vedel sem, da je zelo daleč in da se v soju tisoč luči lahko izgubim.

V zgodnjih jutranjih urah je bila dolina nenavadno živa. Prvi sončni žarki so zlatili vrhove bregov. Dolina je bila zavita v siv pajčolan megle, ki se je počasi pomikal za tokom vode.

Stal sem nad meglo in gledal prebujanje doline.

Vseokrog so ščebetale ptice. S severne strani je vlekel rahel veter in pozibaval rosno grmičevje na bregu. Daleč pred mano je šumel jez. Reka je plujskala ob breg in mrmraje odtekala.

Prihajam v sozvočje besed, v sozvočje ritmov, v sozvočje glasu. Ležim na razprti ravnici v poletnem soncu. Od vseh strani prihaja godba čmrljev, čebel, vetra, reke in jezu, ki odmaknjeno šumi.

Vtihatopil sem se v svet skrivnosti in skrivnosti so se vtihatopile vame.

Stopim do rečnega brega v mivko, v pisano rečno kamenje, da začutim pljuska valov preko gležnjev. Reka je na tem delu umirjena; tako umirjena, da čutim, kako se pretaka čezme kot lena radost. In s to reko sem hotel ven — ven ... zdaj pa sem obstal v nerazumljivi molitvi, podobni grozi.

In groza raste ... Pravzaprav je to nema opustošenost prejšnjega trenutka. Vsega, kar sem doživel v tem poletju, v teh nekaj dneh.

Pretakam se skozi samega sebe ... Prepriščam se reki, da me odplavlja.

Klečim na mivki. Na pisanem rečnemrodu, z mrtvim obrazom v dlaneh. Gledam ugaslo sinjino v očeh, ki so mi dale ljubezen ... Mrtve, spuščene roke ob mokrem telesu, ki ga odplavlja reka ...

Držim mrtvo telo v naročju in grem proti vzhodu. Reka pa prihaja od juga in gre proti severu. Trgam se od napora. Rad bi na vzhod, na vzhod, da jo pokopljem v praznični luči sonca. Reka me vztrajno in leno odplavlja. Hromi upor mišic in lomi voljo.

Izstreljen v nebo sem onemel in zdaj padam v globine in na dnu me čaka konec.

Z nezavedno močjo (od kod neki moč v takih trenutkih) se poženem proti bregu in obstojim na ravnici. Na isti sončni, zeleni ravnici v sozvočju barv in glasov... In spet se mi dozdeva, da ni res in spet pozabljam...

* * *

Jutro je sveže in temno. V naplavinah noči se čisti in raste iz skalnih gnot, iz reke in jezua.

»Pravzaprav se vse stvari dotikajo neba,« pomislim. Kakor otrok se razveselim nenadne ugotovitve. Vse stvari se dotikajo neba... Tudi dolina in kamenje in breg in vse... O, tudi jaz in kar je v meni. Bolečina, ki jo nosim in mrtvo telo.«

Neslišno odteka reka. Jez je pomaknjen daleč na drugi konec doline. V vročičnih blodnjah iščem stezo, brv, neznatno brv, po kateri bi šel — zbežal iz tega zelenila... A je vse le mivka in pisan rečni prod.

Še o samoupravnih pravicah študentov

Ivan Krefc

Razprava, ki jo je sprožilo izdelovanje statutov fakultet, se je zaostрила ob vprašanju samoupravnih pravic študentov. Uredništvo »Problemov« je mnenja, da gre pri razpravi za mnogo več kot za soglasje ali nesoglasje glede formalnopравnih formulacij v statutih in celo za več kot za formalno priznanje ali nepriznanje pravice študentov do sodelovanja v samoupravnih organih. Vse kaže, da se za vsemi temi vprašanji skriva globlja vsebinska problematika, ki je ni mogoče rešiti radikalno — niti v nekaj mesecih, kolikor traja izdelava statutov; komaj v nekaj letih. Za polemiko in tudi za članki študentov, ki jih objavljamo, ne da bi jih smatrali za stališče uredništva, vidimo težnjo prizadetih, da bi se s stališča imanentnih možnosti lotili radikalne kritike obstoječega stanja. Kolikor je sposobna formulirati te možnosti in jih postaviti kot merilo stvarnega napredka, se nam zdi, da je sploh pogoj vsakega napredovanja. Uredništvo je mnenja, da bo kritika, ki bo hotela zadostiti tem zahtevam, morala zapustiti teren presplošnega razpravljanja o družbenem statusu in začeti pri stvarnih odnosih študent-profesor v študijskem procesu, za katerega (kvaliteto) konec koncev gre.